

Van aprilzaad tot zoeklurf *Fopdrachten [3]*

Peter Burger

*„Ga jij maar even een linkshandige schroevendraaier halen in het magazijn.”
Onzinboodschappen in de bouw, in het ziekenhuis en op de boerderij.*

Kent u onzinboodschappen om nieuwe werknemers te ontgroenen of om een aprilgrap mee uit te halen, zoals het plintenladdertje of het blikje ooievaarskuitenvet, vroeg ik vorig jaar aan de lezers van het *Algemeen Dagblad* en *Onze Taal*. En of u die kende. Dankzij uw brieven en e-mails telt mijn verzameling inmiddels honderden fictieve gereedschappen, drogisterijartikelen en andere boodschappen.

In de twee vorige afleveringen van deze serie ging ik in op dit soort ontgroeningsrituelen, gaf ik de bekendste grappen en inventariseerde ik de militaire en maritieme fopfolklore. Deze maand: onzinboodschappen in de gezondheidszorg, de nijverheid en de agrarische sector.

Gezondheidszorg

Onzinboodschappen voor co-assistenten, leerling-verpleegkundigen en aankomende laboranten

Aromaadvrije benzeen Op 1 april 1962 moest een beginnend laborant een blik van dit goedje halen. Benzeen is in de organische chemie bekend als hét voorbeeld van een aroma.

Belazerinezuur Een analist-in-opleiding op de laboratoriumschool in Delft werd gewaarschuwd niet in geintjes te trappen als: "Ga maar een pot H⁺-ionen halen", of: "Je moet er wat belazerinezuur bij doen." Toen ze werd gevraagd om een *roervlo*, geloofde ze het ook niet – maar die bestaat: het is een magnetisch staafje dat onder invloed van een magneetroeder ronddraait in een oplossing. Als de roeder te hard staat, springt het wild op en neer. (Els Rhijnsburger)

Druppelknippertje „In de farmacie wordt vaak aan nieuwelingen gevraagd om een druppelknippertje of druppelschaartje te bestellen bij de groothandel. Ik had lange tijd een assistent die dat consequent bestelde op 1 april.” (Charles Wauters)

Eikelenzalf Hiervoor werden leerlingen en stagiairs bij een instelling voor verstandelijk gehandicapten naar andere paviljoens gestuurd. Uit dezelfde sector: "Ga even naar de apotheek en haal het zepillenpistool." En, heel vernuftig: het tweepersoonsspanlaken.

Glasmagneet Op een laboratorium werd een nieuweling die een glas gebroken had naar het magazijn gestuurd voor de glasmagneet, die ook in andere sectoren bekend is.

Houten spatel Toen de zorg voor verstandelijk gehandicapten nog zwakzinnigenzorg heette (je werkte 'in de Z') moesten stagiairs bij het verst verwijderde paviljoen de houten spatel gaan lenen. "En vraag meteen of je de hallucinatiegraadmeter meekrijgt." "En kijk of je bij de huishoudelijke dienst nog een dicht vergiet vindt." (Uit de nieuwsgroep nl.motorfiets, 2001)

Keuteltang Om ernstige gevallen van obstipatie te verhelpen. Uit de tijd dat leerling-verpleegkundigen al na een vooropleiding van drie maanden de verpleegafdelingen op

werden gestuurd. Uit Vlaanderen: „Op de Dienst Spoedgevallen van een of ander ziekenhuis werd een stagiair om *anuskurken* gestuurd. Dit zozegd als direct middel tegen aambeien."

Kwikmagneet „Tijdens mijn studie scheikunde", schrijft Jan Bus, „werd een verse student die wat kwik gemorst had op zijn labtafel of op de grond wel naar het magazijn gestuurd om de kwikmagneet te halen." Ook in het Duits: *Quecksilbermagnet*. Kwik wordt niet door een magneet aangetrokken, maar kan wel worden opgeruimd met een kwiktang. Leidse farmaciestudenten die in de jaren vijftig al eens vergeefs om het *gouden natriummes* waren gestuurd, dachten echter dat ook dat een fopdracht was.

Ongesteld water In het Amsterdamse Binnengasthuis werden nieuwe co-assistenten naar het lab gestuurd om bij de aantrekkelijke laborantes het *ongestelde water* op te halen. *Gesteld water* bestaat wel ('gebufferd water dat een constante zuurgraad had').

Potentiometer Fopdracht voor leerling-verpleegkundigen, net als de *borstvoedingsmeter*, *zuurstofpillen* en de *diabetenzeep*. *Tensiemeter* is ziekenhuisjargon voor *bloeddrukmeter*.

Steriele flatus In een Amsterdams ziekenhuis wordt volgens taalcolumnist Huib Boogert (*De Telegraaf*, 2 juni 2001) met regelmaat aan een nieuwe schoonmaker gevraagd om op de EHBO-afdeling een 'steriele flatus' te gaan halen. "En met spoed, want het ding moet met de ambulance mee!" Vergelijk *flatus incarceratus* (lett. 'beklemde scheet'), een fopdracht ontvangen door een co-assistent in het Nijmeegse Radboudziekenhuis.

Streptokokkenborsteltje Hiervoor werden nieuwe laboranten op het Centraal Diergeneeskundig Instituut te Lelystad (tegenwoordig: ID-DLO) van het ene laboratorium naar het andere gezonden.

Zwelorgaan Een eerstejaars medicijnenstudent werd ervoor naar de prothesewinkel gestuurd.

Nijverheid

Denkbeeldige bouw-, timmer- en andere gereedschappen

Aanzaagzaag Als men te veel heeft afgezaagd; ook de *houttrekker* komt dan van pas. Volgens hetzelfde principe werkt de *aanschaafschaaf*. Zeer populair motief in het Engels: *board stretcher*, *rock stretcher*, *chicken stretcher*, *bill stretcher*, *wall stretcher*, *bottle stretcher*. Duits: *Bretter- und Leistenstrecker*.

Plastic aardklem Een lezer herinnert zich hoe een stagiair in 1954 bij de NSF (Nederlandse Seintoestellen Fabriek) te Hilversum een opdrachtbon een plastic aardklem moest halen voor de telefooncentrale waar zijn collega's aan werkten. Met een opdrachtbon ging hij vergeefs van het ene magazijn naar het andere en ten slotte, op zijn eigen voorstel, de stad in. Bruingebrand kwam hij de volgende dag terug. „Tot in Loosdrecht hadden ze nergens zo'n klem! Er kwam wel een standje voor de man die de opdracht had gegeven. Als stagiaire kreeg je toen 10 cent per uur - 80 cent vergooid voor zo'n stomme opdracht!" (E. Mol)

Bermschaaf Uit de wegenbouw: "Een collega-praktikant van mij, weggezonden om een bermschaaf bij een andere aannemer te halen, kwam terug met de mededeling dat hij er een gehuurd had voor 500 gulden per dag." (Ch. van Wettum). Hetzelfde verhaal doet de ronde over de *betonschaaf*.

Buizenklophamer Even onzinnig als de *daghamer* die men eertijds bij de smid moest halen.

Balkenschaar Een van de vele fantasiescharen. Variaties: de *randschaar*, de *rafelschaar* (eind negentiende eeuw, onder houtzagers in Zaandam), de *strangschaar* (onder mijnwerkers).

Boorgaatjes, een kilo -. Op hetzelfde stramien: *veertig gaten*, *een doos paalgaten*, *een doosje spijkergaatjes*, *kortelinggaten* (kortelingen zijn dwarsbalken in steigerwerk).

Centerpuntangetje Het centerpunt is het middenpunt van het center (ofwel de kop) van een draaibank.

Compressiepoeder Aankomende automonteurs krijgen van ervaren collega's de opdracht om *compressiepoeder* te gaan kopen bij een auto-onderdelenwinkel. Ook: *flesje compressielucht*, *bus compressie*.

Emmertje stroom Altijd handig als het *draadloze verlengsnoer* niet werkt.

Gelijkstroomtransformator Een natuurkundeleraar probeerde hiermee een lezer voor de gek te houden in 1950. Ook Duits: *Gleichstromtrafo*.

Giechelolie 'Mijn originaliteitsprijs gaat echter naar de leerling-metaalbewerker van een grote Schiedamse scheepswerf, die zich gráág de straat op liet sturen voor een flesje 'giechelolie'. Hij verlummelde zijn hele dag in de kroeg, kwam onverstoorbaar bij de ploegbaas terug en sprak de historische woorden: "Helemaal uitverkocht. Daarom heb ik maar een doosje tisserniet voor u meegebracht".' (Huib Boogert, *De Telegraaf*, 2 juni 2001)

Glasparkers Parkers zijn zelftappende schroeven, maar glasparkers zijn even irreëel als de *glasschaaf* en de *glazen bijl*.

Hamerstelenvet Zeer populair, evenals het *spijkervet*. Ook gehoord: *drijfriemvet*.

Ijzerlijm "Vroeger werden nieuwkomers in een constructiebedrijf wel eens gestuurd voor "ijzerlijm", maar sinds er metaallijmen, zoals epoxylijm en tweecomponentenlijm op de markt zijn, gaat die grap niet meer op." (Rolf Engmann)

Kopermagneet Ook in het Duits: *Kupfermagnet*, *Messingmagnet*. In het zilverstadje Schoonhoven is ook de *zilvermagneet* bekend.

Koudbrander Even absurd als *vierkante kogellagers*, *het vetleren handzaagje* en *keilspijkers*.

Luchtbelletjes voor de waterpas Ook bekend bij Duits- en Engelstaligen: *Ersatzluftblase für die Wasserwaage*; *air bubble for the spirit level*.

Linkshandige schroevendraaier Ook in het Engels: *left-handed screwdriver*. Een van de Angelsaksische standaardvoorbeelden van een fopboodschap is de *left-handed monkey wrench* ('Engelse sleutel').

Moerbeksleutel 'Als klein jongetje, zo midden jaren dertig, vond ik het prachtig als begin augustus de Middelburgse kermis werd opgebouwd. Als kijkertje werd mij opgedragen even de moerbeksleutel te halen bij de poffertjestent.' (E. Oldeman)

Nijnagels Bestaan, maar het zijn geen spijkers. Vergelijk *een kilo baardnagels*.

Plafondrempel Eveneens gezocht: *plafondspijkers* en de *plafondschaar* (de laatste al in 1900).

Poelepetatieklepje Leerling-automonteurs moeten het wel eens bijstellen.

Porringspunten, een emmertje – Boodschap waarmee een timmerman jongmaatjes naar de ijzerwinkel stuurde. De porringdraad is volgens Van Dale de draad die een metselaar bevestigt op het middelpunt van de cirkel waarvan een te metselen boog een segment is: door

de porringdraad strak te spannen kan men op elk willekeurig punt de richting van de voegen bepalen. Het porringpunt is het punt waar de porringdraad wordt vastgehecht of waar twee porringen elkaar snijden.

Rechte winkelhaak Uit een verzameling Friese folklore, 1895. Franse variant: *l'equerre ronde*, de ronde winkelhaak.

Rubber drevel Een van de vele onzingereedschappen van rubber: het *rubber hakblok*, de *hardrubberen zoetvijl*. Vergelijk de Duitse *Hartgummibohrer*, *Gummimeißel* ('rubber beitel').

Sleutelgataagje Recente fopdracht bij verhuurder van feesttenten: "Als het slachtoffer, na een paar keer te zijn doorgestuurd, nattigheid begon te voelen, was er altijd wel iemand die vroeg welke kleur het zaagje dan wel moest hebben, blauw of oranje. Waarna het hele verhaal weer opnieuw kon beginnen..." (Abel Land)

Spijkerzeef Zeer gezocht. Op zijn Zeeuws: *spiekerzifte*. Varianten: *boutenzeef*, *krullenzeef*.

Splintermeetbrug 'Tijdens mijn MTS-stageperiode werkte ik in 1978 bij de PUEM (Provinciale Utrechtse Elektriciteits Maatschappij) in Utrecht. Daar werd mij eens gevraagd of ik een *splintermeetbrug* wilde halen uit het magazijn. (...) ik zat in de veronderstelling dat het een of ander meetinstrument was om onderdelen van kilowattuurmeters te meten, en wel zodanig dat het de afmeting van kopervijlsel kon meten.' (Jaap van Erk)

Stootvoegen Zeer populair in de bouw: *een emmertje*, *een kilo of een doos stootvoegen*, *koperen stootvoegen*, *het mandje met lintvoegen*. Zie voor een huis met echte koperen stootvoegen het aprilnummer van dit blad.

Taludschaaf 'In mijn jeugd werkte ik bij diverse strandpaviljoens in Zandvoort', schrijft N. Blom. „Geijkte grap voor nieuwkomers was om ze de 25 strandtenten langs te sturen om de *taludschaaf*. Alle strandpaviljoens stonden namelijk op een talud.' Duits: *Böschungshobel*. Varianten: *bergschaaf*, *dijkschaaf*.

Ventielboutjes Voor beginners in de aerosolindustrie.

Vijlenvet, een potje -. Onder meer voor nieuwelingen bij het oude Amsterdamse Werkspoor. Duits: *Feilenfett*.

Vizierlijn Voor beginnende landmeters en praktikanten in de wegenbouw: „Wil je 10 meter vizierlijn voor me halen?" „Een vizierlijn is een streep, zichtbaar als men in een landmeetkundig instrument (waterpastaestel) kijkt en wordt gebruikt om een hoogtemaat af te lezen op een baak (meetlat). De vizierlijn vormt het optisch midden van het objectief van het instrument." (Ch. Van Wettum)

Werkijzer Volgens een woordenlijst uit 1942 werden op het toenmalige eiland Urk nieuwelingen uitgestuurd op het werkijzer (*waerèkezèr*).

Zoeklurf Even moeilijk te vinden als de precieze plaats van iemands lurven.

Zwart-witverf Engelsen kennen *striped paint* en *polkadot paint*. Ook gehoord: *blauwe menie*.

Land- en tuinbouw

Fopdrachten uit alle sectoren van het agrarisch bedrijf.

Anthurium-lak Voor nieuwkomers op de Bloemenveiling Aalsmeer. Lakanthuriums, naaste verwanten van de flamingoplant, hebben van zichzelf glanzende bladeren.

Bloeiende aardappelboom, tak van een -. Van de Landbouwuniversiteit Wageningen.

Bokkenvet Van een lezer die in 1948 stage liep op een fruitteeltonderneming te Krabbendijke. 'Ik kreeg argwaan en ben er niet ingetrapt!'

Draaiboomzaad Rond 1900 opgetekende aprilboodschap. Enkele andere denkbeeldige zaadsoorten: *aprilzaad, draadnagelzaad, grindtegelzaad, lummelzaad, prikkeldraadzaad, slimzaad.*

Gieterkastje Een tuinder testte de kennis van stagelopers door hen, als ze om een gieter vroegen, de hele tuin door te sturen voor het gieterkastje.

Groepdweil Om de groep te dweilen in de stal: de goot achter de koeien, waarin de koeienpoep valt. Vroegste vermelding 1956.

Hooischaar Al opgetekend in 1895, maar nog steeds regelmatig gezocht op het platteland. Vergelijk *hooitasschaar* of *tasschaar* (*hooitas* is een ander woord voor *hooischelf*), *hooistamper, hooischarm, hooischaaf, hooischop* en *hooistrijkijzer*.

Houtwolstamper Een lezer werkte in 1955 voor een postorderbedrijf voor bloembollen, planten, rozen en heesters, waar rozenstruiken werden verstuurd met hun takken verpakt in houtwol. De jongste bediende moest van de schuurbaas de houtwolstamper gaan lenen, herinnert Wout Krieger zich, en bleef twee dagen weg. Hij keerde terug met een uit het telefoonboek overgeschreven lijst van bedrijven die hij afgelopen was, terwijl hij – vertelde hij zijn collega's - in werkelijkheid zat te vissen in de Leidsevaart.

Kersenschaar Volgens het *Woordenboek der Nederlandsche Taal*: „Iemand om de kersenschaar sturen”, hem er met een onmogelijke boodschap in laten lopen; in den Tielerswaard." (1897)

Komkommerhamer 'Toen ik als vakantiewerker heftruckchauffeur was op de nu niet meer bestaande veiling in Pijnacker, waren er drie maten komkommers (...). En dan waren er de afgekeurde 'kromme' komkommers omdat ze een lelijke vorm hadden, die deed vaak denken aan gezwollen. Ik ben er een keer op uitgestuurd om een hamer te halen waarmee de kromme komkommers recht geslagen konden worden.' (Rob Visser)

Krentengeweer Om de druiven te krenten. Fries: *krintegewear*. Ook: *eartegewear* (erwtengeweer).

Takkenbossenzeef Zeer populair op tuinderijen. 'Een jongeman op een tuindersbedrijf wordt met een kruiwagen naar de buurman gestuurd om de "takkenbossenzeef" te halen. Daar wordt hij doorgestuurd naar een ander bedrijf en vervolgens nog eens naar twee bedrijven. Op het laatste bedrijf wordt hij ingesmeerd met roet en teruggestuurd.' (André van den Enden)

Waterschoffel Agrarische tegenhanger van de *waterzaag*.

Wormval De volkskundige Waling Dijkstra vertelt in zijn reuzenwerk *Uit Friesland's volksleven van vroeger en later* (1895) hoe een jongetje naar de mollenvanger wordt gestuurd om diens wormval te lenen. Maar de boodschappenjongen heeft het door: 'Fop wien ge wilt, maar mij kunt ge niet beet hebben. Dan zoudt ge mij ook wel naar den smid kunnen zenden om de steenschaaf en de rechte winkelhaak. (...) Die kool ken ik wel, evenals de hooischaar, de dichte gaatjespan en het naaldensmeêr voor den kleermaker (...) Ga gij als ge wilt naar den bakker om de pepernootschaar (...)' Vergelijk de *vliegenva* (1897).

Wordt vervolgd.